DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-111

УДК 330.342

ЦИФРОВІ ВИКЛИКИ ТРАНСЦЕНДЕНТНОЇ ЕКОНОМІКИ

DIGITAL CHALLENGES OF THE TRANSCENDENT ECONOMY

Дзямулич Микола Іванович
кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3714-5062

Коробчук Тетяна Іванівна
кандидат економічних наук, доцент,
Луцький національний технічний університет
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0356-4157

Dziamulych Mykola, Korobchuk Tetiana
Lutsk National Technical University

У статті досліджено цифрові виклики трансцендентної економіки як новітнього етапу розвитку економічних систем, у межах якого відбувається переосмислення природи вартості, економічної взаємодії та поведінки суб'єктів господарювання. Визначено, що інтенсивне проникнення цифрових технологій у всі сфери економічної діяльності спричиняє трансформацію традиційних уявлень про матеріальне виробництво, зміщуючи акценти у бік нематеріальних активів та віртуалізованих економічних процесів. Досліджено основні прояви цифрових викликів, зокрема зростання ролі інформаційних потоків та ускладнення механізмів формування економічної цінності. З'ясовано, що в умовах трансцендентної економіки змінюється логіка прийняття рішень, яка дедалі більше базується на когнітивних та поведінкових чинниках, що виходять за межі класичних раціональних моделей управління. Доведено необхідність формування аналітичного інструментарію, здатного враховувати складність і нелінійність процесів у трансцендентній економіці, а також забезпечувати адекватну інтерпретацію цифрових викликів у контексті сучасних трансформацій.

Ключові слова: трансцендентна економіка, цифровізація, економічна поведінка, нематеріальні активи, віртуальні середовища, економічна цінність.

The purpose of the article is to identify the key digital challenges of the transcendent economy and substantiate their impact on the transformation of economic behavior and the structure of market relationships. The research methodology is based on a combination of systemic and abstract-logical approaches, which allowed us to reveal the essence of the transcendental economy in the context of digital transformations. Methods of generalization, comparative analysis and conceptual modeling were used to identify key challenges and patterns of economic processes. A structural-functional approach was applied to identify the relationships between digital changes and the transformation of behavioral characteristics of economic entities. The article examines the digital challenges of the transcendental economy as a new stage in the development of economic systems, within which the nature of value, economic interaction and behavior of economic entities are being rethought. It is determined that the intensive penetration of digital technologies into all spheres of economic activity causes the transformation of traditional ideas about material production, shifting the emphasis towards intangible assets and virtualized economic processes. The main manifestations of digital challenges are investigated, in particular, the growth of the role of information flows and the complication of mechanisms for the formation of economic value. It is found that in the conditions of the transcendental economy, the logic of decision-making is changing, which is increasingly based on cognitive and behavioral factors that go beyond the boundaries of classical rational management models. It is substantiated that the interaction of economic entities acquires a multidimensional character, in which real and virtual components are closely intertwined, forming new configurations of economic relations. The need to form an adaptive analytical toolkit capable of taking into account the complexity and nonlinearity of processes in the transcendental economy, as well as ensuring an adequate interpretation of digital challenges in the context of modern transformations, has been proven.

Keywords: transcendental economy, digitalization, economic behavior, intangible assets, virtual environments, economic value.

© Дзямулич М. І., Коробчук Т. І., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Постановка проблеми. У сучасних умовах поглиблення цифрових трансформацій економічних систем формується новий рівень осмислення економічної реальності, який дедалі частіше виходить за межі традиційних теоретичних конструкцій. Мається на увазі становлення специфічної економічної системи – трансцендентної економіки, у межах якої економічні процеси набувають ознак нематеріальності, багатовимірності та когнітивної обумовленості. При цьому класичні підходи до аналізу економічної діяльності в таких умовах виявляються недостатніми для пояснення нових форм створення вартості, що виникають у цифровому середовищі.

Цифрові технології спричиняють суттєві зміни у структурі економічних відносин, формуючи умови, за яких взаємодія між суб'єктами господарювання усе більше опосередковується віртуальними платформами та інформаційними потоками. У таких умовах економічна цінність перестає бути виключно результатом матеріального виробництва і набуває характеристик, пов'язаних із сприйняттям, довірою та інтерпретацією інформації. Це створює ситуацію, коли традиційні інструменти вимірювання ефективності та результативності господарської діяльності втрачають свою пояснювальну силу.

Разом з тим, посилення ролі цифрових бізнес-середовищ супроводжується зростанням невизначеності та складності економічних процесів, що проявляється у нелінійності розвитку та загальній зміні поведінкових моделей економічних суб'єктів. Відсутність узгодженого наукового підходу до інтерпретації трансцендентних аспектів економіки ускладнює формування адекватних аналітичних інструментів.

Таким чином, зазначені проблеми визначають необхідність глибшого теоретичного осмислення цифрових викликів трансцендентної економіки та визначення особливостей їх впливу на трансформацію економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя аналізу цифрових викликів трансцендентної економіки базується на дослідженнях, присвячених цифровій трансформації економічних систем та її суспільним ефектам. Зокрема, у роботі Є. М. Кирилюка [1] розкривається вплив цифровізації на структурні зміни в економіці України, обґрунтовано зростання ролі цифрових платформ, інформаційних потоків і нових форм економічної взаємодії. Це дослідження є важливим з огляду на розуміння того, що цифрова трансформація змінює не лише технічну основу господарювання, але і соціальну логіку функціонування економіки.

Суттєвий внесок у розвиток проблематики трансцендентної економіки здійснено у працях І. В. Перевозової [2] та М. А. Теплюк [3]. У них акцентовано увагу на ентропійній природі сучасного економічного розвитку, що проявляється через невизначеність, нелінійність і розбалансування традиційних управлінських моделей. Особливо цінним є підхід до трактування цифровізації не лише як фактору модернізації, а і як джерела нових ризиків, які змінюють характер адаптації підприємств до нестабільного середовища. Це дозволяє розглядати трансцендентну економіку як простір, у якому цифрові процеси поєднуються з глибокими змінами у способах формування економічної цінності.

Окремий напрям досліджень пов'язаний із вивченням соціально орієнтованих та поведінкових аспектів економічних трансформацій. Зокрема, у праці Н. Л. Хомюк [4] проаналізовано детермінанти розвитку інклюзивного ринку праці, що має значення для розуміння того, як цифрові зрушення впливають на структуру зайнятості та механізми економічного включення. Дослідження І. Аракелової [8] доповнює цей напрям, демонструючи, що сучасні інформаційні технології дедалі активніше інтегруються у маркетингову, цінову та управлінську політику підприємств, формуючи нові способи регулювання ринкової поведінки.

Варто також звернути увагу на дослідження Ю. О. Чалюк [5; 6; 9], у яких сформовано цілісне бачення соціально-економічної стійкості в умовах глобальної цифровізації та ентропійного розвитку. Авторка узагальнює міжнародні практики оцінювання добробуту, соціальних сервісів і перспективних центрів зростання, що дозволяє вийти за межі галузевого аналізу та пов'язати цифрові виклики з питаннями адаптивності, соціальної підтримки й економічної резильєнтності. Такий підхід є особливо важливим для інтерпретації трансцендентної економіки як багатовимірної системи.

Натомість праці Н. М. Чиж [7] та К. Мельник [10] мають більш прикладне значення, оскільки розкривають питання ресурсного забезпечення, контролю та аналітичного супроводу економічних процесів. Вони формують методологічну основу для дослідження цифрових викликів трансцендентної економіки.

Загалом аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема вже має вагомі теоретичні напрацювання, проте потребує подальшого узагальнення саме в частині поєднання цифровізації, ентропійності та трансцендентних характеристик економічного розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є ідентифікація ключових цифрових викликів трансцендентної економіки та обґрунтування їх впливу на трансформацію економічної поведінки і структури ринкових взаємозв'язків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні цифрові виклики трансцендентної економіки як новітнього етапу розвитку економічних систем полягають, насамперед, у радикальній зміні способів формування економічної цінності, механізмів координації ринкової поведінки та логіки взаємодії між суб'єктами господарювання [4]. Якщо в індустріальній і постіндустріальній економічних моделях домінували матеріальні ресурси, виробничі потужності та інформація як інструмент підтримки управлінських рішень, то в умовах трансцендентної економіки цифровий простір сам перетворюється на середовище продукування вартості, смислів, поведінкових стимулів і нових форм економічної залежності. Саме це зумовлює появу комплексу викликів, які не зводяться лише до технологічного оновлення, а мають системний, онтологічний і поведінковий характер.

Разом з тим, цифрові виклики трансцендентної економіки полягають не лише у впровадженні нових технологічних рішень, але й у фундаментальному зрушенні самої архітектури економічної системи [7]. Мається на увазі перехід до реальності, у якій економічна цінність набуває дедалі більш нематеріального, мережевого та символічного характеру, а поведінка суб'єктів господарювання формується в умовах високої алгоритмічної опосередкованості та структурної невизначеності.

Інтенсивне проникнення цифрових технологій, характерне для сучасного етапу економічних трансформацій, змінює саму логіку створення економічної вартості, поступово відокремлюючи її від жорсткої прив'язки до матеріальних носіїв. Якщо раніше виробництво ґрунтувалося на фізичних ресурсах, трудових витратах і масштабі матеріального випуску, то в цифровому середовищі ключову роль починають відігравати дані, алгоритми, програмні рішення та мережеві взаємодії. Відповідно, вартість формується не стільки через перетворення сировини, скільки через обробку інформації, організацію доступу, швидкість обміну, здатність інтегруватися в цифрові екосистеми тощо.

Наслідком таких змін є зміщення акцентів у бік нематеріальних активів (інтелектуальний капітал, цифрові платформи, репутаційні характеристики, довіра користувачів), оскільки саме вони визначають конкурентні переваги. Водночас економічні процеси дедалі більше віртуалізуються, оскільки взаємодія між суб'єктами господарювання переноситься у цифровий простір, у якому транзакції, комунікація та створення продукту можуть відбуватися без фізичної присутності [9]. У результаті матеріальне виробництво не зникає як таке, але втрачає статус домінуючого джерела вартості, поступаючись місцем більш гнучким, мережевим і нематеріальним формам економічної діяльності (табл. 1).

Як бачимо, сучасні форми економічної діяльності формуються на перетині трьох взаємодоповнюючих логік – адаптивності, мережевої взаємодії та нематеріалізації цінності. Гнучкі форми забезпечують здатність економічних суб'єктів оперативно реагувати на зміну умов функціонування, в той час як мережеві структури визначають нові механізми координації та обміну ресурсами. Водночас нематеріальні форми фіксують зміщення джерел вартості у сферу знань, даних і символічних активів [2]. Сукупність цих характеристик свідчить про функціональний перехід до економічної системи, у якій конкурентоспроможність визначається не масштабом матеріального виробництва, а здатністю інтегруватися у складні цифрові взаємозв'язки та ефективно використовувати нематеріальні ресурси.

Якщо вести мову про цифрові виклики трансцендентної економіки, то вони проявляються передусім у зростанні ролі даних та алгоритмів як визначальних чинників економічної динаміки, що змінює механізми конкуренції та доступу до ресурсів. Одним із ключових проявів при цьому є платформізація економіки, коли ринкова взаємодія концентрується навколо цифрових екосистем, здатних контролювати потоки інформації, попиту та пропозиції. Водночас спостерігається віртуалізація економічних процесів, за якої значна частина створення вартості переноситься у цифровий простір, що ускладнює її вимірювання та контроль [5]. Варто також відмітити алгоритмічне посередництво, коли рішення формуються під впливом автоматизованих систем, що змінює характер економічної раці-

Таблиця 1

Типологізація сучасних форм економічної діяльності в умовах цифрової трансформації

Гнучкі організаційно-адаптивні форми	Мережеві інтеграційно-комунікаційні форми	Нематеріальні когнітивно-ціннісні форми
Проєктно-орієнтована діяльність	Цифрові платформені бізнес-моделі	Виробництво та комерціалізація знань
Гіг-економіка та фриланс	Екосистемні моделі цифрової взаємодії	Інтелектуальні послуги (консалтинг, аналітика)
Agile-організація бізнес-процесів	Краудсорсинг і колаборативні мережі	Цифровий контент (медіа, дизайн, креативні індустрії)
Аутсорсинг та аутстафінг функцій	Соціально-економічні мережі	Управління брендом і репутаційний капітал
Стартап-орієнтовані моделі розвитку	Децентралізовані мережі взаємодії	Дані як економічний ресурс
Гнучке виробництво	Платформи спільного використання	Розробка програмного забезпечення та алгоритмів

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 3]

ональності. Це супроводжується зростанням асиметрії інформації та концентрації ринкової влади в обмеженого кола суб'єктів.

Відповідні загрози, пов'язані з цими викликами, полягають у посиленні цифрової нерівності, втраті автономності економічних агентів, підвищенні залежності від технологічної інфраструктури та ризиках маніпуляції поведінкою. Крім того, ускладнюється забезпечення прозорості та справедливості економічних процесів, що потребує переосмислення підходів до регулювання та аналітичного супроводу розвитку економіки.

Отже, можна стверджувати, що у трансцендентній економіці рішення зміщуються від принципу «розрахунку ресурсів» до «інтерпретації сигналів». При цьому цифрове середовище радикально збільшує обсяг і швидкість інформаційних потоків, але водночас змінює їхню структуру, оскільки значна частина сигналів подається через алгоритмічні фільтри, рекомендаційні системи та рейтинги [3]. У таких умовах суб'єкти господарювання не мають повної та чіткої картини ринку і змушені покладатися на скорочені когнітивні стратегії, котрі базуються на евристиці, довірі до платформ, соціальних підтвердженнях тощо.

Додатково рішення формуються в контексті уваги, де значущість інформації визначається її видимістю, а не лише змістом. Це посилює роль емоційних і поведінкових чинників, оскільки вибір часто здійснюється під впливом цифрового середовища, що структурує сприйняття альтернатив. У результаті класична модель раціонального ринкового агента втрачає пояснювальну силу, адже економічна поведінка стає реактивною, контекстно залежною та частково делегованою алгоритмам, які фактично беруть участь у процесі прийняття рішень.

Таким чином, виникає функціональна потреба у новому аналітичному інструментарії, який би дозволив оцінити зміни структури причинно-наслідкових зв'язків, що відбуваються у трансцендентній економіці. Мається на увазі, що лінійні моделі, орієнтовані на стабільні залежності між змінними, виявляються недостатніми в умовах, де економічні результати формуються під впливом взаємодії численних факторів, які мають мережевий і часто латентний характер [8]. Тому цифрові середовища генерують ефекти, які не піддаються простому агрегуванню, оскільки незначні імпульси можуть призводити до диспропорційних змін, а поведінкові реакції – підсилювати або деформувати ринкові сигнали.

Крім того, значна частина економічної цінності у таких умовах переміщується у сферу нематеріальних активів, які складно формалізувати традиційними індикаторами. Так, дані, алгоритми, репутаційні механізми та взаємодія у цифрових мережах створюють досить специфічне багатовимірне середовище, у якому вимірювання економічної ефективності потребує функціонального поєднання кількісних і якісних підходів. Ігнорування цієї складності є неприпустимим, оскільки призводить до спрощених висновків і помилкових управлінських рішень.

Водночас варто зазначити, що цифрові виклики мають достатньо динамічний харак-

Таблиця 2

Аналітичний інструментарій дослідження трансцендентної економіки в умовах цифрової нелінійності

Інструменти аналізу складних систем	Інструменти інтерпретації цифрових процесів	Інструменти поведінково-когнітивного аналізу
Системна динаміка та моделювання зворотних зв'язків	Аналіз великих масивів даних (Big Data-аналітика)	Поведінкова економіка та теорія обмеженої раціональності
Агент-орієнтоване моделювання	Аналіз цифрових платформ і екосистем	Когнітивне моделювання прийняття рішень
Нелінійне економетричне моделювання	Мережевий аналіз	Теорія евристик і когнітивних упереджень
Фрактальний та хаотичний аналіз	Аналіз алгоритмічних структур і рекомендаційних систем	Аналіз довіри та репутаційних механізмів
Сценарне моделювання складних систем	Моніторинг цифрових потоків і взаємодій	Теорія соціального впливу та колективної поведінки
Імітаційне моделювання	Аналіз цифрових слідів	Моделі адаптивної поведінки суб'єктів

Джерело: сформовано авторами

тер, адже їх вплив змінюється залежно від контексту, швидкості поширення інформації та структури мережевих зв'язків. Це вимагає наявності інструментів, здатних враховувати нелінійність, адаптивність і взаємозалежність процесів [7]. Таким чином, формування нового аналітичного інструментарію є не теоретичною опцією, а необхідною умовою адекватного розуміння економічних трансформацій і забезпечення обґрунтованості управлінських рішень у цифрову епоху (табл. 2).

Бачимо, що адекватний аналіз трансцендентної економіки неможливий у межах одного методологічного підходу, оскільки її процеси формуються на перетині структурної складності та поведінкової мінливості. Проте інструменти аналізу складних систем дозволяють виявити нелінійні залежності та ефекти взаємодії, в той час як інструменти інтерпретації цифрових процесів розкривають специфіку функціонування економіки у віртуальному середовищі. Водночас поведінково-когнітивні методи дають змогу пояснити трансформацію економічної раціональності. Відповідно, сукупне використання цих підходів формує цілісну аналітичну основу для дослідження сучасних економічних трансформацій.

Висновки. Таким чином, приходимо до висновку, що трансцендентна економіка виявляється не стільки новим сектором, скільки зміною логіки функціонування всієї економічної системи, де вирішальними стають нематеріальні, мережеві та поведінково зумовлені компоненти. Її розвиток засвідчує функціональний зсув від лінійних моделей пояснення економічних процесів до багатовимірних конструкцій, у яких результати формуються через взаємодію цифрових середовищ та інформаційних потоків. При цьому ключовою характеристикою сучасних економічних трансформацій є поєднання нелінійності, алгоритмічної опосередкованості та зростання ролі довіри як економічного ресурсу. Усе це вимагає переосмислення підходів до оцінювання ефективності, оскільки традиційні індикатори не відображають повною мірою джерела формування вартості в системі, що функціонує на засадах трансцендентної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кирилюк Є. М., Руденко М. В., Гаряга Л. О., Дзямулич М. І. Суспільні ефекти цифрової трансформації економіки України. *Вісник Черкаського національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 27(1-2). С. 98–104.

2. Перевозова І. В. Ентропійні процеси розвитку підприємств у трансцендентній економіці: вплив релокації, цифровізації та інновацій. *Академічні візії*. 2026. № 51.

3. Теплюк М. А. Модус ентропії в трансцендентній економіці. Нова парадигма управління підприємством в умовах невизначеності. *Журнал з менеджменту, економіки та технологій*. 2024. № 3. С. 111–122.

4. Хомюк Н. Л., Шматковська Т. О., Дзямулич М. І., Гаряга Л. О. Детермінанти розвитку інклюзивного ринку праці в Україні. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 37(1). С. 22–27.

5. Чалюк Ю. О. Індексна оцінка добробуту ветеранів: міжнародні практики та можливості імплементації в Україні. *Економіка та суспільство*. 2026. № 83.

6. Чалюк Ю. О. Mint, bell, piiggs, vista, civets, n-11, brooms – потенційні центри соціально-економічного зростання в умовах ентропійного розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2026. № 1(58). С. 637–644.

7. Чиж Н. М., Дзямулич М. І., Потьомкіна О. В. Ефективність формування та використання ресурсів комерційних банків України. *Економічний форум*. 2017. № 2. С. 337–343.

8. Arakelova I., Shulpina N., Tokareva V., Nahorna O., Shulha O., Khomiuk N., Sodoma R., Shmatkovska T. Research and management of the price policy in the field of marketing services of the enterprise using modern information technologies in the conditions of sustainable development. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. 2024. Vol. 14(1). Special Issue XL. P. 240–244.

9. Chaliuk Yu. O. Social Services and Their Impact on Economic Resilience in the Era of Global Digitalization : monograph. Prague, 2026. 260 p.

10. Melnyk, K., Shmatkovska, T. Fundamentals of the Theory and Methodology of Operational Control. *British Journal of Economics, Management & Trade*. 2016. Vol. 14(4). P. 1–12.

REFERENCES:

1. Kyryliuk, E. M., Rudenko, M. V., Gariaga, L. O., & Dziamulych, M. I. (2023) Suspilni efekty tsyfrovoi transformatsii ekonomiky Ukrainy [Social effects of digital transformation of the economy of Ukraine]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Ekonomichni nauky» – Bulletin of the Cherkasy National University. Series "Economic Sciences"*, vol. 27(1-2), pp. 98–104

2. Perevozova, I. V. (2026) Entropiini procesy rozvytku pidpryemstv u transcendentnii ekonomitsi; vplyv relokatsii, tsyfrovizatsii ta innovatsiy [Entropic processes of enterprise development in the transcendent economy: the impact of relocation, digitization and innovation]. *Akademichni Visii – Academic Visions*, vol. 51.

3. Tepliuk, M. A. (2024) Modus entropii v transcendentnii ekonomici. Nova paradyhma upravlinnia pidpryiemstvom v umovakh nevyznachenosti [The mode of entropy in transcendental economics. A new paradigm for enterprise management under uncertainty]. *Zhurnal z menedzhmentu, ekonomiky ta tekhnologii – Journal of management, economics and technology*, vol. 3, pp. 111–122.

4. Khomiuk, N. L., Shmatkovska, T. O., Dziamulych, M. I., & Hariaha, L. O. (2024) Determinanty rozvytku inkliuzyvnoho rynku pratsi v Ukraini [Determinants of the development of the inclusive labor market in Ukraine]. *Ekonomichnyi chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*, vol. 37(1), pp. 22–27.

5. Chaliuk, Yu. O. (2026) Indeksna otsinka dobrobutu veteraniv: mizhnarodni praktyky ta mozhlyvosti implementatsii v Ukraini [Index assessment of veterans' well-being: international practices and implementation possibilities in Ukraine], *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 83.

6. Chaliuk, Yu. O. (2026) Mint, bell, piiggs, vista, civets, n-11, brooms – potentsiini tsentry sotsialno-ekonomichnoho zrostannia v umovakh entropiinoho rozvytku [Mint, bell, piiggs, vista, civets, n-11, brooms – potential centers of socio-economic growth in conditions of entropic development]. *Staliy rozvytok ekonomiky –Sustainable economic development*, vol. 1(58), pp. 637–644.

7. Chyzh, N. M., Dziamulych, M. I., & Potiomkina, O. V. (2017) Efektyvnist formuvannia ta vykorystannia resursiv komertsiinykh bankiv Ukrainy [Effectiveness of formation and use of resources of commercial banks of Ukraine]. *Ekonomichnyi Forum – Economic Forum*, vol. 2, pp. 337–343.

8. Arakelova, I., Shulpina, N., Tokareva, V., Nahorna, O., Shulha, O., Khomiuk, N., Sodoma, R., & Shmatkovska, T. (2024) Research and management of the price policy in the field of marketing services of the enterprise using modern information technologies in the conditions of sustainable development. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*, vol. 14(1), special issue XL, pp. 240-244.

9. Chaliuk, Yu. O. (2026) Social Services and Their Impact on Economic Resilience in the Era of Global Digitalization : monograph. Prague, 260 p.

10. Melnyk, K., & Shmatkovska, T. (2016). Fundamentals of the Theory and Methodology of Operational Control. *British Journal of Economics, Management & Trade*, vol. 14(4), pp. 1–12.

Дата надходження статті: 17.03.2026
Дата прийняття статті: 09.04.2026
Дата публікації статті: 13.04.2026